

Ա. ՔՈՒԱՆՋՅԱՆ

ՊՐՈՖ. ԴՈԿՏ. ՎԼԱԴ ԲԸՆԸՑԵԱՆՈՒՆ ԵՎ ՆՐԱ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1963 թվականի նոյեմբերի 8-ին, Բուխարեստում, վախճանվեց ռումինացի անվանի գիտնական, արևելագետ, նվիրված հայագետ և հայ ժողովրդի ջերմ բարեկամ պրոֆ. Պրոֆ. Վլադ Բընըցեանուն:

Բաղմահմուտ գիտնականը ծնվել էր Ռումինիայի Տիմիշոարա քաղաքում, 1900 թվականի օգոստոսի 22-ին:

Ավարտելով Չերնովցիի համալսարանը, Բընըցեանուն մասնագիտական խոր գիտելիքներ է ձեռք բերել Փարիզում, Լոնդոնում և Դուբլինում (1924—1932): Նա ավարտել է նաև Փարիզի Արևելյան լեզուների ազգային վարժարանը (1928), Փարիզի բարձրագույն դպրոցը (1932) և Արևելյան դպրոցը (1932): 1923 թվականին նա ստացել է իրավաբանական գիտությունների դոկտորի, իսկ 1931 թվականին՝ բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանները:

Իբրև լեզվաբան, Բընըցեանուն հմուտ էր բաղմաթիվ հին ու նոր լեզուների, ինչպես սանսկրիտ, հայերեն, հունարեն, լատիներեն, հին պարսկերեն, կելտական լեզուներից դալերեն ու իռլանդերեն, հոլանդերեն, ալբաներեն, սլավոնական լեզուներ, այդ թվում նաև ռուսերեն, եվրոպական նորագույն լեզուներ և այլն: Պրոֆ. Բընըցեանուն իր ստեղծագործական կյանքը նվիրելով հանդերձ հնդեվրոպական լեզվաբանությանը, ինչպես նաև հնագույն լեզուների և արևելքի ժողովուրդների մշակույթի պատմության ուսումնասիրությանը, անսահման սիրով ու մեծ նվիրվածությամբ զբաղվել է նաև հայագիտությանը:

Պրոֆ. Բընըցեանուի գիտական և մանկավարժական գործունեությունը ծաղկում ապրեց հատկապես Ռումինիայի ազատագրումից հետո: Անսպառ եռանդի տեր գիտնականը երկար տարիներ շարունակ դասախոսել է Բուխարեստի պետական համալսարանում,

մանկավարժական ինստիտուտում: Նա եղել է ռումինական ակադեմիայի հնդեվրոպական լեզվաբանության սեկտորի վարիչ, ստեղծել է Ռումինիայի պատմա-բանասիրական գիտությունների արևելագիտական բաժանմունքը, հիմնադրել ու խմբագրել է լեզվաբանական և արևելագիտական բնույթի կարևոր հանդեսներ:

Պրոֆ. Վլադ Բընըցեանուի բաղմարովանդակ գիտական կյանքում կարևոր տեղ է գրավել հայագիտությունը: Փարիզում աշակերտելով և ապա գործակցելով Ֆրանսիացի մեծանուն հայագետներ Անտուան Մեյերի, Ֆրեդերիկ Մակլերի և Լուի Մարիեսի, իսկ Ռումինիայում՝ ռումինացի նշանավոր գիտնական, հայագետ և հայասեր Նիկոլա Յորդայի, Վլադ Բընըցեանուի մեջ զուգորդվեց բազմազան լեզուների և հայագիտության համալսարանը:

Ռումինիայի անցյալում եղել են նաև մի քանի հուշակավոր գիտնականներ, որոնք խոր համակրությամբ պրպտել են մեր ժողովրդի պատմությունը, սակայն նրանցից ոչ մեկը բաջածանոթ չի եղել մեր հին ու նոր լեզուներին և բնականաբար չի կարողացել օգտվել հայ դասական մատենագրությունից, ինչպես այդ արել է պրոֆ. Բընըցեանուն: Բացի այդ, նրանցից ոչ ոք հայագիտության չի նվիրել իր ստեղծագործական կյանքի մի կարևոր մասը և մինչև իր վերջին շունչը չի ապրել հայեցի ջերմ սրտով, ինչպես պրոֆ. Բընըցեանուն:

Ռումինիայի պատմության մեջ Բընըցեանուն առաջին ռումինացի գիտնականն էր, որ դեռևս 1931 թվականին, իր իսկ նախաձեռնությամբ, համալսարանում սկսեց դասավանդել հայագիտական առարկաներ: Ավելի ուշ, դարձյալ պրոֆ. Բընըցեանուն էր, որ, ինչպես ռումինական ակադեմիայի պատմության ինստիտուտում, այնպես էլ մինչև

վերջերս Բուխարեստի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետում, հարանակ իր հետզհետե վատթարացող առողջական վիճակին, մեծ նվիրվածությամբ շարունակում էր հայագիտական իր դասախոսությունները և ճիգ էր խնայում Ռուսինական ժողովրդական Հանրապետության մեջ նոր հայագետներ պատրաստելու համար։ Նա իր ուսանողներին հաղորդակից էր դարձնում սովետահայ հայագետների նորագույն նվաճումներին և նրանց դաստիարակում խորին հարգանքով դեպի հայ լեզվաբանության հսկա Հրաչյա Աճառյանը և անհուն սիրով դեպի մեր ժողովուրդը։

Պրոֆ. Բընըցեանուն շուրջ 200 գիտական աշխատությունների հեղինակ է։ Նրա բազմաթիվ մենագրությունները, ուսումնասիրություններն ու հոգվածները լույս են տեսել Ռուսինիայում և նրա սահմաններից դուրս՝ ռումիներեն, ֆրանսերեն, հայերեն, անգլերեն, գերմաներեն, ռուսերեն, պարսկերեն և այլ լեզուներով։ Պրոֆ. Բընըցեանուի պատկանելի գիտական վաստակների շարքում գտնվում են բազմատեսակ գործեր նվիրված ռումինական մատենագիտության և ձեռագրագիտության հարցերին, հետազոտություններ լատիներեն լեզվի քերականության վերաբերյալ, իռլանդական լեզվի և գալիական բանասիրության վերաբերյալ ուսումնասիրություն և քննադրերի հրատարակում։ Մի քանի ուսումնասիրություններ նվիրված են հին հունական անուններին։ Նա հրատարակել է Սուլավա բաղադրի պատմական վայրերի ուղեցույց հատորը, «Երևույթներ Ալբանիայից» սովորական հատորը, այժմ մամուլի տակ է հնդկ նշանավոր բանաստեղծ Ռաբինդրանաթ Թագորին նվիրված ծավալուն աշխատությունը և այլն։

Պրոֆ. Վլադ Բընըցեանուի անձնավորությունն ու նրա գիտական բազմաբեղուն գործունեությունը մեծ գնահատանքի էին արժանացած ինչպես ռումինական, այնպես էլ համաշխարհային գիտական հասարակայնությունների կողմից։ Նա բազմաթիվ գիտական ընկերությունների, պատվավոր անդամ էր ընտրված։ Բընըցեանուն 1926 թվականին անդամ էր ընտրված Փարիզի լեզվաբանական ընկերության, իսկ 1930 թվականին՝ Լոնդոնի բնագրագիտական ընկերության և իռլանդական ընկերության։ 1948 թվականին նա ընտրվել էր Բուխարեստի լեզվաբանական ընկերության անդամ ու երկու անգամ էլ դարձել նույն ընկերության նախագահ տեղակալ։ 1956 թվականին Ռումինիայի արևելագետների ընկերության առաջին նախագահն էր, նրա հիմնադրումից սկսյալ։ 1960 թվականին նա անդամ էր Բուխարեստի դասական ուսում-

նասիրությունների ընկերության և աֆրիկաստիական լիգայի ղեկավար խորհրդի։ Նա անդամ էր ընտրված նաև Հարավ-արևելյան Եվրոպայի ուսումնասիրությունների ընկերությանը։

Պրոֆ. Բընըցեանուի գրչին պատկանող սովորաթիվ աշխատություններից շուրջ 100-ը հայագիտական գործեր են, նվիրված հայ դասական լեզվի, հայ ժողովրդի մշակույթի պատմության և ռումինահայ գաղութի անցյալին։ Նրա արժեքավոր հայագիտական ուսումնասիրություններից հիշատակենք մի քանիսը. «Հունարեն դերբայներով կաղված դարձվածքների հայերեն թարգմանությունը» (1937 թ., ֆրանսերեն), որն արժանացավ իր ուսուցչի և Նյուիլի բազմահմուտ թարգմանիչ Լուի Մարիեի բարձր գնահատանքին, «Հայերը ռումինական պատմության և կյանքի մեջ» (1938 թ., ռումիներեն մենագրություն), «Ուրարտական ածանցները դասական հայերենում» (1960 թ., անգլերեն), «Հայ ժողովրդի ծագման մի քանի խնդիրներ» (1960 թ., ռուսերեն), «Ուրարտական տեղանունները հայերենում» (1961 թ., գերմաներեն), «Հայկական ծագում ունեցող բարձրաստիճան պաշտոնյաները հին Մուրդվայում» (1962 թ., հայերեն), «Հայագիտության զարգացումը Հայաստանում, դեմոկրատական երկրներում և արտասահմանում» (1962—1963 թ. թ., հայերեն), «Արձեշույ» ռումանական տեղանվան չլուծված խնդիրը» (1959 թ., հայերեն), «Հայերը Բեհիստունի արձանագրության մեջ» (1958 թ., հայերեն և ֆրանսերեն), «Հայերը ռումինական տեղանունների մեջ և հայկական ծագումով ռումինական տեղանուններ» (ռումիներեն) և շատ ուրիշներ։

Պրոֆ. Բընըցեանուն զբաղվել է նաև հայ գրականության և ընդհանրապես հայ մշակույթի պատմության վերաբերյալ հարցերով։ Նա հոգվածներով անդրադարձել է նաև հայ մեծ լուսավորիչ Խաչատուր Աբովյանի և հայ հեղափոխական-դեմոկրատ Միքայել Նալբանդյանի գործունեությանը։ Նա հայ մշակույթի խոշորագույն պրոպագանդիստ էր։ Պրոֆ. Բընըցեանուն, ամբողջ քառորդ դար, հայագիտական բովանդակալից զեկուցումներով, մեր ժողովրդի հոգևոր գանձերին հաղորդակից դարձրեց ռումինացի և հայ լայն հասարակայնությանը, այդպիսով խոշոր ավանդ մուծելով երկու ժողովուրդների բարեկամության էլ ավելի սերտացման գործում։ Նրա կարգացած զեկուցումներից հիշատակենք միայն մի քանիսը. «Հայերը Ռումինիայում», «Հին Հայաստանի մշակույթը», «Մեծ դեմքեր հայ մշակույթի պատմության մեջ», «Հայ միջնադարյան քնարերգություն-

նը», «Մեսրոպ Մաշտոց», «Հովսեփ Օրբելի» և այլն:

Պրոֆ. Բընըցեանուն 1938—1947 թ. թ. հիմնադրել ու խմբագրել է «Revue des études indo-européennes» ֆրանսերեն լեզվաբանական կարևոր պարբերականը, որ իրենց աշխատակցությունն են բերել եվրոպացի նշանավոր գիտնականներ, այդ թվում անվանի հայագետներ Ն. Ադոնցը, Պիզանին և ուրիշներ: Մեծ է նրա երախտիքը Ռումինիայի պատմա-բանասիրական գիտությունների ընկերության արևելագիտական ուսումնասիրությունների բաժանմունքի և նրա 15 աշխատանքային խմբակների հիմնադրման և ղեկավարման գործում: Այդ խմբակներից առաջինը զբաղվում էր նաև դասական հայերենով, իսկ վեցերորդ խմբակը՝ հայ նոր գրականության և լեզվի հարցերով: Խմբակների շուրջ համախմբված անդամները լծված էին հրատարակության պատրաստելու մի շարք հայագիտական կարևոր նշանակություն ունեցող մենագրություններ: Իբրև Ռումինիայի արևելագետների բաժանմունքի դիրեկտոր, դարձյալ պրոֆ. Բընըցեանունին է ընկնում նույն բաժանմունքի պաշտոնաթերթը հանդիսացող «Studia et acta orientalia» հանդեսի հիմնադիրն ու առաջին գլխավոր խմբագիրը հանդիսանալու պատիվը: Հիշյալ հանդեսի մինչև այժմ լույս տեսած 4 ստվար հատորները կարևոր ավանդ են հանդիսանում համաշխարհային արևելագիտության համար: Նվիրված հայագետը այս հանդեսում մեծ տեղ էր հատկացնում հայագիտությանը և սկսել էր նրա շուրջը համախմբել ոչ միայն Ռումինիայի, այլև Հայաստանի հայագետներից ոմանց: Այդ հանդեսում է, որ առաջին անգամ ի հայտ եկավ հայ արվեստին նվիրված ուշագրավ ուսումնասիրություններով պրոֆ. Բընըցեանունի կինը՝ տիկին Գլիա Բընըցեանուն:

Պրոֆ. Բընըցեանուն մեր ժողովրդի ու նրա վերածնվող հայրենիքի հազվագյուտ բարեկամն էր ու մնաց այդպիսին մինչև իր վերջին շունչը: Նա, լինելով ռումինացի, ապրում և ստեղծագործում էր ջերմ հայրենասիրության տեր հայի նման: Նրա հայագիտական ուսումնասիրությունները ոչ միայն հագեցված են շատ հարուստ փաստարկումներով, այլև նրանց մեջ կարմիր թելի նման անցնում է հայասիրության զգացմունքը: 1937 թվականին, երբ առաջին անգամ Բուխարեստի կարևոր սրահներից մեկում, հոծ բազմության ներկայության, պրոֆ. Բընըցեանուն ելույթ էր ունենում ռումինահայերի պատմության մասին, իր բացման խոսքում հայերեն լեզվով ասում էր հետևյալը. «Վստահ եղեք, որ տասներկու տարի հայերն ու հայ լեզուն ու-

սումնասիրելն հետո, հաղորդակից դարձա հայոց պատմության վեհությանը. ուստի, լինելով հանդերձ ազգով ռումինացի, պիտի կարենամ այսօր ձեզ խոսել այն միևնույն սիրով, որ հայ մեր կկարողանա տածել իր հայրենիքի ու հայ ժողովուրդի անցյալի հանդեպ»: Իր այս ասածը մի հավատամբ էր նրա համար ու միշտ հավատարիմ մնաց դրան:

Պրոֆ. Բընըցեանուն ռումինահայ գաղութի անփոխարինելի բարեկամն էր և հայ-ռումինական կապերի մեծագույն ջատագույնը: Վերջին տասնամյակներին, Ռումինիայի հայերի պատմության մեջ չի եղել որևէ մշակութային կարևոր միջոցառում, որտեղ իր մասնակցությունը բերած չլինեք ռումինացի անվանի գիտնականը: Նա տարիներ շարունակ եղել է Բուխարեստի Ստեփան Շահումյանի անվան հայ մշակութային տան կարևոր խորհրդատուներից մեկը: Նույն ժամանակ, իբրև «Նոր կյանք» ռումինահայ շաբաթաթերթի խմբագրության անդամ, նրա հայագիտական բոլորականությամբ հողավածաշարքերը մեծ ժողովրդականություն էին վայելում և հաճախ արտատպվում էին նաև աշխարհում լույս տեսնող հայկական բազմաթիվ թերթերում: Անգնահատելի են նրա ծառայությունները հայ ժողովրդի հոգևոր գանձերը ռումինացիների ծանոթացնելու գործում: Պրոֆ. Բընըցեանուն էր, որ ռումինական ակադեմիայից մինչև Բուխարեստի համալսարանը, ռումինացի երիտասարդներին հաղորդակից դարձրեց հայագիտությանը: Դարձյալ ինքն էր, որ մի քանի ռումինացի գիտնականների մեջ հետաքրքրություն ստեղծեց զբաղվելու մեր ժողովրդի մշակութային և արվեստի պատմության հարցերով:

1960 թվականին, պրոֆ. Բընըցեանուն, Մոսկվայում գումարված արևելագիտական համաշխարհային համաժողովին Ռումինիայի կողմից մասնակցելով և հայագիտական ուշագրավ զեկուցումով հանդես գալուց հետո, հրավիրվեց այցելելու իր այնքան սիրելի Հայաստանը ու մոտիկից հաղորդակից եղավ մեր հանրապետության մշակութային հիմնարկների, գիտնականների ու աշխատավոր մարդկանց հայրենանվեր աշխատանքներին:

Պրոֆ. Բընըցեանուն վեց զեկուցումներով հանդես եկավ Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի լեզվի և պատմության ինստիտուտներում, Մատենադարանում, Երևանի համալսարանում և էջմիածնի Հոգևոր ձեռնարանում: Նրա կարդացած հայագիտական ուշագրավ զեկուցումները գիտական հասարակայնության կողմից ընդունվեցին մեծ հետաքրքրությամբ: Հայաստանից ստացած իր տպավորությունները անջնջելի մնացին անվանի հայագետի ու մեծ հայասերի

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՊՐՈՖ. ՎԼԱԴ ԲԸՆԸՑԵԱՆՈՒԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

1. „La traduction arménienne des tours particuliers grecs“, Bucuresti, 1937, 153 p. («Հունարեն դերբայական դարձվածքների հայերեն թարգմանությունը»):

2. „Armenii în istoria si în viața românească“, Bucuresti, 1938, 57 p. («Հայերը ռումինական պատմության և կյանքի մեջ»): (Այս գործի հայերեն և ռումիներեն նախնական ամփոփումը տե՛ս «Պահակ», հայաստանյան շաբաթաթերթ, Բուխարեստ, 1937, № 88):

3. Posibilitățile de exprimare a participiului în armeană clasică, «Պահակ», Հայաստանյան շաբաթաթերթ, Բուխարեստ, 1937, հունվար, երկու համարում («Դերբայի արտահայտչական հնարավորությունները հայերեն դասական լեզվում»):

4. „Un jubileu cultural“, Revista „Ani“, 1938, № 3 Bucuresti, p. 61—65 («Մշակութային մի հոբելյան» «Հանդես ամսօրյա» հայագիտական պարբերականի, հրատարակման հիսունամյակի առթիվ, Վեկուցում, 1937 նոյեմբեր):

5. „Călăuza tinutului Suceava (O descriere a mănăstirilor si bisericilor Bucovinene)“, 1938, 274 p. E. Knittel-ի հետ («Ուղեցույց Սուչավա գավառի (Բուկովինայի վանքերի և եկեղեցիների նկարագրություն)»):

6. „Necrolog; Nicolas Adontz“, „Revue des études indo-européennes“, IV, 1947, Bucuresti, p. 252—253 («Մահախոսական. Նիկոլայու Ադոնց»):

7. «Հայ գրական լեզվի միասնականությունը», «Նոր կյանք», Բուխարեստ, 26 սեպտեմբերի 1954, № 38 (225), 3 հոկտեմբերի, № 39 (226), 10 հոկտեմբերի, № 40 (227):

8. «Կեորկե Ասաբի, ռումեն մշակույթի ռաբիժիրա մը» (մահվան 85-ամյակին առթիվ), «Նոր կյանք», 21 նոյեմբերի 1954, № 46 (233):

9. «Մ. Նալբանդյանի քաղաքական գործունեությունը», «Նոր կյանք», 12 դեկտեմբերի 1954, № 49 (236):

10. «Հայ մը Բաբելոնի ժողովրդական ապստամբության մը պարագլուխ», «Նոր կյանք», 6 փետրվարի 1955, № 26 (244):

11. «Առաջին տեղեկությունները Հայաստանի մասին և Դարեհի դեմ հայ ժողովրդի ապստամբության ընկերային տնտեսական ներքին ծալքը», Վեկուցման ամփոփում, «Նոր կյանք», 11 մարտի 1955, № 11 (249) և 18 մարտի 1955, № 12 (250):

12. «Հայ գրականության պարծանքը» (Խ. Աբովյանի ծննդյան 150-ամյակի առթիվ), «Նոր կյանք», 11 նոյեմբերի 1955, № 46 (284):

13. «Հայկական ամենահին ձեռագիրը», «Նոր կյանք», 18 նոյեմբերի 1955, № 47 (285):

14. «Ողջույն Սովետական Հայաստանի 35-րդ տարեդարձին», «Նոր կյանք», 25 նոյեմբերի 1955, № 48 (286):

15. «Հայ Արշակունիներու ծագման հարցը», «Նոր կյանք», 20 հունվարի 1956, № 3 (294):

16. «Հին հայկական վկայություններ Մոլոդավայի քաղաքներու մասին», «Նոր կյանք», 10 փետրվարի 1956, № 6 (297):

17. «Հին Հայաստանի մեջ Պուլկարներու գաղթի կապակցությամբ», «Նոր կյանք», 1 հունիսի 1956, № 22 (313):

18. «Ջուրթեա տե Արճեշի եպիսկոպոսական եկեղեցին հայ ճարտարապետները», «Նոր կյանք», 26 հոկտեմբերի 1956, № 43 (334), 9 նոյեմբերի 1956, № 45 (336):

19. „Elementul ir mediopasiv în armeană clasică“, „Materialele sesiunii științifice a Institutului Pedagogic“, Bucuresti, 1957, 17 p. («Իր կրավորակերպ չեղոր մասնիկը դասական հայերենում»):

20. „Activitatea sectiei de studii orientale“, „Studii“ Revista de istorie, Academia RPR, Bucuresti, 1957, № 4, p. 246—248 («Արևելագիտական բաժանմունքի գործունեությունը»):

21. „Din activitatea în domeniul studiilor orientale“, „Studii“ Revista de istorie, Academia RPR, Bucuresti, 1957, № 6, p. 213—215, («Արևելագիտական ուսումնասիրությունների քննադատի գործունեությունից»):

22. Les Arméniens des inscriptions de Behistun, „Studia et acta orientalia“, I, 1957, p. 65—81, Bucurest, 1958 («Հայերը Բեհիստունի արձանագրության մեջ»):

23. La plus ancienne mention arménienne à propos des Bulgars colonisés dans l'Arménie, „Studia et acta orientalia“, I, 1957, p. 354—356, Bucurest, 1958 («Հայերեն հնագույն հիշատակությունը Հայաստանում հաստատված բուլղար գաղթականության մասին»):

24. «ՌԺՌ-ի արևելագետներու գործունեության սկզբնավորությունը», «Նոր կյանք», 20 դեկտեմբերի 1957, № 50 (303): Նույնը՝ «Լրաբեր», Նյու-Յորք, 18 մարտի 1958, № 104:

25. «ՌԺՌ-ի արևելագետներու գործունեությունը», «Նոր կյանք», 1 հունվարի 1958, № 1 (394): Նույնը՝ «Լրաբեր», Նյու-Յորք, 20 մարտի 1958, № 105:

26. «Հին հայերու տոմարը», «Նոր կյանք», 13 հունիսի 1958, № 24 (416):

27. «Սիրենք հայկական վարժարանը», «Նոր կյանք», 8 օգոստոսի 1958, № 32 (424):

28. «Ընկերային բախումներու հարցը Մխիթար Գոշի մոտ», հեղինակ Դ. Ղժիրիկյան (գրախոսություն), «Նոր կյանք», 15 օգոստոսի 1958, № 33 (425):

29. «Հայկական անվանակոչումները ռումանական տեղանուններու մեջ (հայերու ներկայությունը փաստող տվյալներ)», «Նոր կյանք», 12 դեկտեմբերի 1958, № 441, 26 դեկտեմբերի 1958, № 443 և 2 հունվարի 1959, № 1 (444):

30. «Հայկական տեղանուններու վերաբերյալ նոր խնդիրներ Մոլոդավայի տեղանուններուն մեջ», «Նոր կյանք», 24 հուլիսի 1959, № 30 (473):

31. «Հայկական տեղանուններ Մուրսենիո մեջ», «Նոր կյանք», 28 օգոստոսի 1959, № 35 (478), 4 սեպտեմբերի 1959, № 36 (479), 11 սեպտեմբերի 1959, № 37 (480):

32. «Արճեշու» ռումանական տեղանունների չլուծված խնդիրը», «Նոր կյանք», 9 հոկտեմբերի 1959, № 41 (484), 16 հոկտեմբերի 1959, № 42 (485), 23 հոկտեմբերի 1959, № 43 (486):

33. «Հին ծեփագիրներու նոր հայտնաբերումներ Սովետական Հայաստանի մեջ», «Նոր կյանք», 27 նոյեմբերի 1959, № 48 (491):

34. «R. Tagore in armenian translation, The Visva-Charati, Quarterly, Santiniketan West-India, 1959» («Ն. Տագորը հայերեն թարգմանված»):

35. Suffixe urartice în armeană clasică, „Studii s cercetări lingvistice”, 1960, № 1, Bucuresti, p. 73—101 («Ուրարտական ածանցները դասական հայերենում», ռուսերեն և ֆրանսերեն ամփոփումներով):

36. „Armenii în toponomia românească si toponomice românești de origine armeană”, „Studii si cercetări lingvistice”, 1960, № 2, Bucuresti, p. 201—217 («Հայերը ռումինական տեղագրության մեջ և հայկական ծագումով ռումինական տեղանունները»), ռուսերեն և ֆրանսերեն ամփոփումներով:

37. „Terminologia arborilor în limba armeană”, „Studii si cercetări lingvistice, omagiu lui Al. Graur cu prilejul împlinirii a 60 de ani”, 1960, № 3, p. 359—375 («Ծառերի տերմինները հայերեն լեզվում»), ռուսերեն և ֆրանսերեն ամփոփումներով:

38. «Արևելագետներու 25-րդ միջազգային համագումարը», «Նոր կյանք», 2 սեպտեմբերի 1960, № 36 (531), էջ 2, 9 սեպտեմբերի 1960, № 37 (532), էջ 2, 16 սեպտեմբերի 1960, № 38 (533), էջ 4:

39. «Արևելագիտության Մոսկվայի համագումարին կարևորությունը», «Նոր կյանք», 7 հոկտեմբերի 1960, № 41 (536), էջ 2:

40. «Cel de al XXV-lea congres al orientalistilor», „Steaua”, Cluj, 1960, № 11, p. 97—100 («Արևելագետների 25-րդ համագումարը»):

41. „Catlabouga, toponyme armeano-tatar”, „Studia et acta orientalia”, III, Bucarest, 1960—1961, p. 191—196 («Կալաբուգա՝ հայ-թաթարական տեղանուն»):

42. L. S. Chacikian, „XV dari hayeren jerager yisatakaraner”, II, Erevan, 1958, „Studia et acta orientalia”, III, 1960—1961, p. 227—228. (Լ. Ս. Շաչիկյան, «ԺԵ դարի հայերեն ծեփագրերի հիշատակարաններ», Բ, Երևան, 1958 (գրախոսություն)):

43. A. S. Anasian, a) „История Хотинской войны Иоаннеса Кашенецкого” (Histoire de la guerre de Hotin, d'après Joannes de Kamenetz), publié dans Patma-banasrakan (Haykakan SSR Gitut'yunneri Akademia), Bulletin historique et philologique de l'Académie des Sciences de la RSS Arménienne, 1958, № 2, pp. 258—286.

b) „Haykakan albiurner Byzandayi masin” (Sources

arméniennes concernant la chute de Constantinople), Erévan, 1957, éditions de l'Académie des Sciences, 149 p.

c) „Haykakan matenagitut'yun V—XVIII D.” (Bibliologie arménienne du V-e au XVIII-e siècles), vol. I, Erévan, 1959, contenant les noms depuis A jusqu'à Arak'el Salazoreci, XCV p. et 1228 colonnes. Edité par l'Académie des sciences de la RSS Arménienne, „Studia et acta orientalia”, III, Bucarest, 1960—1961, pp. 229—230. (Լ. Ս. Անասյան, «Հովհաննես Կամենիցյանի խոտինի պատերազմը...» «Հայկական աղբյուրները Բյուզանդիայի մասին...» «Հայկական մատենագիտություն Ե—ԺԸ դ. դ.» (գրախոսություն)):

44. «Հրաչյա Աճառյան (ծննդյան 85-ամյակին առթիվ)», «Նոր կյանք», 24 մարտի 1961, № 12 (560), էջ 2, 31 մարտի 1961, № 13 (561), էջ 2: Նույնը նաև «Հառաջ», Փարիզ, 29 ապրիլի, 3 մայիսի, 4 հունիսի 1961:

45. «Տպագրություններ Սովետական Հայաստանին, Երևան», «Նոր կյանք», 7 ապրիլի 1961, № 14 (562), էջ 2:

46. «Մատենադարանը, Հայաստանի գիտական բարձր հաստատություն մեջ», «Նոր կյանք», 21 ապրիլի 1961, № 16 (564), էջ 2: Նաև «Հառաջ» հունիս 1961:

47. «Սովետական Հայաստանի գիտություններու ակադեմիայի գիտական ինստիտուտներու գործունեությունը. Լեզվաբանական ինստիտուտը», «Նոր կյանք», 5 մայիսի 1961, № 18 (566), էջ 5: Նաև «Հառաջ», հունիս 1961:

48. «Հայաստանի գիտություններու ակադեմիայի պատմության ինստիտուտի գիտական գործունեությունը», «Նոր կյանք», 12 մայիսի 1961, № 19 (567), էջ 3: Նաև «Լրաբեր», 7 հոկտեմբերի 1961:

49. «Կերտին հանդիպում Ռուբեն Զարյանի հետ», «Նոր կյանք», 29 դեկտեմբերի 1961, № 52 (600), էջ 5:

50. „Probleme ale etnogenezei armene”, „Studii si cercetări lingvistice”, № 3, 1961, p. 375—397 («Հայերի ցեղագրության հարցեր»), ռուսերեն և ֆրանսերեն ամփոփումներով:

51. „Некоторые вопросы этногенеза армян”, «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1961, № 2, էջ 91—123 («Հայ ժողովրդի ծագման մի քանի խնդիրներ»), հայերեն ամփոփումով:

52. „Observatii în legătură cu termenii pentru arbusti în limba armeană”, „Studii si cercetări lingvistice”, 1961, № 4, p. 515—540 («Դիտողություններ հայերեն լեզվում թփերի տերմինների վերաբերյալ»), ռուսերեն և ֆրանսերեն ամփոփումներով:

53. „Urartean suffixes in classic armenian”, „Revue de linguistique”, Bucarest, VI, 1961, № 1, p. 95—117 («Ուրարտական ածանցները դասական հայերենում»):

54. „Beiträge zum Studium der Urartischen Ortsnamen in der Armenischen Toponymie”, «Հանդես Ամսորյա», բացառիկ համար, 1961, № 10—12, էջ 1051—1078

«Փորձ ուրարտական տեղանունների ուսումնասիրության» հայկական տեղագրության մեջ»):

55. «Հայկական հերոսական առասպելները և Մասունցի Դավիթ դուցազնեցությունը», հեղինակ՝ Սունիթի Բուսար Զաթըրճի, «Նոր կյանք», 5 հունվարի 1962, № 1 (601), էջ 3 (գրախոսություն):

56. «Ռուբեն Զարյան հայ մեծ դերասան Պետրոս Աղամյանի մասին», «Նոր կյանք», 9 փետրվարի 1962, № 6 (606), էջ 3, 16 փետրվարի 1962, № 7 (607), էջ 3 (գրախոսություն):

57. «Հայագիտության ներկա դրությունը. Հայագիտության ուսումնասիրությունը եվրոպական երկիրներում մեջ», «Նոր կյանք», 13 ապրիլի 1962, № 15 (615), էջ 2:

58. «Հայագիտության ներկա դրությունը. Հայագիտությունը ժողովրդական դեմոկրացիայի երկիրներում մեջ», «Նոր կյանք», 20 ապրիլի 1962, № 16 (616), էջ 2, 11 մայիսի 1962, № 19 (619), էջ 2 (Լեհաստան, Բուլղարիա, Չեխոսլովակիա, Հունգարիա և Գերմանական Դեմոկրատական Հանրապետություն):

59. «Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1600-ամյակը», «Նոր կյանք», 1 հունիսի 1962, № 22 (622), էջ 2:

60. „Mesrob Mastot“, „Flacăra“, Bucuresti, 1962, № 32 («Մեսրոպ Մաշտոց»):

61. „Bedros Adamian, un eminent interpret al lui Shakespeare“, „Luceafărul“, 15 aprilie 1962 («Պետրոս Աղամյան, Շեքսպիրի հոյակապ մեկնաբանողը»):

62. Ruben Zarian, „Petros Adamian“, vol. I—II, Erevan, „Studii si cercetări de istoria artei“, 1962, № 1, p. 413—417 (Ռուբեն Զարյան, «Պետրոս Աղամյան», հատոր I—2, Երևան (գրախոսություն):

63. «25-ամյա ուսուցչական գործունեություն հնադարյան փիլիսոփայության բնագավառին մեջ», «Նոր կյանք», 6 հուլիսի 1962, № 27 (627), էջ 2 (Բուխարեստի համալսարանի հունարեն լեզվի ու գրականության և հունական փիլիսոփայության պրոֆեսոր Արամ Ֆրենկյանի մասին):

64. «Սովետական կառուցվածական լեզվաբանությունը և անոր փայլուն մեկ ներկայացուցիչը՝ Ս. Կ. Եսա-հունյան», «Նոր կյանք», 20 հուլիսի 1962, № 29 (629), էջ 2:

65. «Հայերը Պալեստինյան միջնադարյան քաղաքներում ազգագրական կազմության մեջ», (Պալեստինյան քաղաքակրթության մասին Ունեսկոյի հովանավորությամբ Սինայայի մեջ միջազգային խորհրդակցության ընթացքին պրոֆ. Վլադ Բընըցեանուի միջամտությունը պրոֆ. Ն. Թոտորֆիի (Սոֆիա) «Պալեստինյան միջնադարյան քաղաքներում ազգագրական կազմությունը» Վեկուցման առթիվ), «Նոր կյանք», 3 օգոստոսի 1962, № 31 (631), էջ 3:

66. «Պուլկարական բողոքությունը և անոր ազդեցությունը Արևմտյան Եվրոպայի մեջ» (Պրոֆ. Վ. Բընըցեանուի երկրորդ միջամտությունը պրոֆ. Դիմիտր Անկելոֆի (Սոֆիա) ներկայացրած Վեկուցումին Սինայայի Պալեստինյան քաղաքակրթության միջազգային խորհրդակցությանը), «Նոր կյանք», 10 օգոստոսի 1962, № 32 (632), էջ 3:

67. «Հայագիտությունը արևմտյան երկիրներում մեջ. Իտալիա», «Նոր կյանք», 22 օգոստոսի 1962, № 33 (633), էջ 4:

68. «Հայագիտությունը արևմտյան երկիրներում մեջ. Ֆրանսա», «Նոր կյանք», 31 օգոստոսի 1962, № 34 (634), էջ 2:

69. «Հայագիտությունը արևմտյան երկիրներում մեջ. Ավստրիա և Ֆեդերալ Գերմանիա», «Նոր կյանք», 7 սեպտեմբերի 1962, № 35 (635), էջ 2:

70. «Հայագիտությունը արևմտյան երկիրներում մեջ. Պեճիքա, Անգլիա, Նորվեգիա», «Նոր կյանք», 14 սեպտեմբերի 1962, № 36 (636), էջ 2:

71. «Հայագիտությունը արևմտյան երկիրներում մեջ. Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ», «Նոր կյանք», 21 սեպտեմբերի 1962, № 37 (637), էջ 2:

72. «Հայագիտությունը Արաբական Արևելքի և Հնդկաստանի մեջ», «Նոր կյանք», 12 հոկտեմբերի 1962, № 40 (640), էջ 2 (Ալժիր, Եգիպտոս, Լիբանան, Սիրիա, Կ. Պոլիս), 19 հոկտեմբերի 1962, № 41 (641), էջ 2 (Եգիպտոս, Երուսաղեմ, Հնդկաստան):

73. «Հայագիտական աշխատանքները Հունգարիո մեջ (հայագետ դոկտ. Է. Շյուցի աշխատություններում կապակցությամբ)», «Նոր կյանք», 23 նոյեմբերի 1962, № 46 (646), էջ 2:

74. «Լիտերատուրայա Արմենիա» (1962, համար 7—10), «Նոր կյանք», 30 նոյեմբերի 1962, № 47 (647), էջ 3 (գրախոսություն):

75. „Армянские колонии на территории Румынии по данным Румынской топонимии“, «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1962, № 1 (16), էջ 171—191 («Ռումինիայի հայ գաղութները ըստ ռումինական տեղանունների տվյալների»):

76. «Հայկական ծագում ունեցող բարձրաստիճան պաշտոնյաները հին Մովղոլվում», «Բանբեր Մատենադարանի», № 6, Երևան, 1962, էջ 269—291, ռուսերեն և ֆրանսերեն ամփոփումներով:

77. „Problema lexicului uratic din limba armeană“, „Studii si cercetări lingvistice“, 1962, № 2, p. 257—279 («Ուրարտական բառապաշարի հարցը հայերեն լեզվում», ռուսերեն և ֆրանսերեն ամփոփումներով):

78. „Polisinteza sau încorporarea în unele limbi indo-europene“, „Studii si cercetări lingvistice“, 1962, № 4, p. 497—518 («Բազմահամադրությունը և միաձուլումը հնդեվրոպական մի քանի լեզուներում»), ռուսերեն և ֆրանսերեն ամփոփումներով:

79. «Դվինի պեղումները», «Նոր կյանք», 22 մարտի 1963, № 12 (663), էջ 2:

80. «Հրաչյա Աճառյան (մահվան 10-րդ տարեկիցին առթիվ)», «Նոր կյանք», 12 ապրիլի 1963, № 15 (666), էջ 2:

81. «Ռումեն և հայ մշակութային կապեր», «Նոր կյանք», 19 ապրիլի 1963, № 16 (667), էջ 2:

82. «Հայագիտությունը Սովետական Հայաստանի մեջ», «Նոր կյանք», 3 մայիսի 1963, № 18 (669), էջ 2, 10 մայիսի 1963, № 19 (670), էջ 2, 17 մայիսի 1963, № 20 (671), էջ 2:

83. «Հայագիտությունը Սովետական Հայաստանի մեջ. բարբառագիտությունը», «Նոր կյանք», 24 մայիսի 1963, № 21 (672), էջ 2:

84. «Հայագիտությունը Սովետական Հայաստանի մեջ. վիճաբանություններ հայերենի բաղաձայնականության մասին», «Նոր կյանք», 31 մայիսի 1963, № 22 (673), էջ 2:

85. «Հայագիտությունը Սովետական Հայաստանի մեջ. գրաբարի ուսումնասիրությունը», «Նոր կյանք», 7 հունիսի 1963, № 23 (674), էջ 2: Նույնը՝ «Արև», Կահիրե, 16 օգոստոսի 1963, № 13 563, էջ 3:

86. «Հայագիտությունը Սովետական Հայաստանի մեջ. ժամանակակից հայերենի ուսումնասիրությունը», «Նոր կյանք», 14 հունիսի 1963, № 24 (675), էջ 2:

87. «Մատենադարանը, հին ձեռագրերի գիտահետազոտական ինստիտուտը», «Նոր կյանք», 28 հունիսի 1963, № 26 (677), էջ 2 և 5 հուլիսի 1963, № 27 (678), էջ 2:

88. «Արաբ գրողներ միջնադարյան Հայաստանի մասին», «Նոր կյանք», 19 հուլիսի 1963, № 29 (680), էջ 2:

89. Gevorg Begl. Djahukian, „Lezabanut'ean patmutiun (Istoria lingvistică)“, vol. I—II, Erevan, 1960—1962, „Studii si cercetări lingvistice“, 1963, № 1, p. 143—145 (Գևորգ Զահուկյան, «Լեզվաբանության պատմություն», հատ. I—2, Երևան, 1960—1962 (գրախոսություն)):

90. Հոդվածներ դասական հայերենի և արդի գրականության, սանսկրիտերենի, հնդկերենի և պարսկերենի վերաբերյալ, „Dictionarul enciclopedic“ հատ. I, 1963 (Հանրագիտարանի Ա հատորում):

91. „Urme ale morfologiei si sintaxei urartice in armena clasica“, „Studii si cercetări lingvistice“ 1963, № 2, p. 219—231 («Ուրարտերենի ձևաբանության և շարահյուսության հետքերը դասական հայերենում»), ռուսերեն և ֆրանսերեն ամփոփումներով:

92. „Contributii noi privitoare la problema unei limbi „protoindice in Asia Antioara“, „Studii si cercetări lingvistice“, 1963, № 3, p. 391—408 («Նորը Առաջավոր Ասիայի «նախահնդկական» լեզվի հարցում»):

93. «Բանբեր Մատենադարանի»-ի 5-րդ հատորը, «Նոր կյանք», 26 հուլիսի 1963, № 30 (681), էջ 2 (գրախոսություն):

94. «Բանբեր Մատենադարանի»-ի հատոր 6», «Նոր կյանք», 16 օգոստոսի 1963, № 33 (690), էջ 2 (գրախոսություն):

Անտիպ գործեր

95. „Cultura si civilizatia Armeniei antice“ («Հին Հայաստանի մշակույթն ու բաղադրությունը», ռուսերեն):

96. „Album de paleografie armeană“ («Հայ հնագրություն» ավյում», ռուսերեն):

97. Gramatica limbii armenie clasice, partea I-a: Fonetica si morfologia, partea II-a: Sintaxa. («Հայերեն դասական լեզվի քերականություն, Ա մաս՝ Հնչյունաբանություն և ձևաբանություն, Բ մաս՝ Ծարահյուսություն», ռուսերեն):

98. „Miturile si legende armenie“, («Հայկական դիցաբանությունն ու առասպելները», ռուսերեն):

99. «Հայագիտությունը արևմտյան երկրներում» (ռուսերեն):

100. «Հայերի ծագման մի քանի հարցեր» (ռուսերեն լեզվում կարդացված Մոսկվայում գումարված արեւելագետների միջազգային 25-րդ համագումարում: Պետք է հրատարակվի մի շարք լեզուներով նույն համագումարի նյութերի ժողովածուում):

101. Դ. Ա. Մելիքիշվիլի, „Урартские клинообразные надписи“, Москва, 1960 г. (գրախոսություն, ֆրանսերեն):

102. «Հայագիտությունը Հունգարիայում. դոկտ. Էդ. Շյուց», (ֆրանսերեն):

103. «Հայերը ռուսական երկրների սոցիալական և մշակութային կյանքում» (ֆրանսերեն):

104. «Հնդկաստանի մեծ լեզվաբանը՝ Սունիտի Կումար Զատրջի» (ֆրանսերեն):

105. «Ուրարտերենի սուբստրատի (ենթաշերտ) ազդեցությունը հայերեն լեզվի կառուցվածքում» (ռուսերեն):

106. «Էրզրատիվ կառուցվածքը հայերենում» (ռուսերեն):

107. „Neues zu den „Vorindischen“ Sprachresten Vorderasiens“ («Նորը Առաջավոր Ասիայի «նախահնդկական» լեզվի հարցում»), ուղարկված „Die Sprache“ հանդեսին, Վիեննա:

108. „Urartu und Armenien, Sprachbeziehungen in Vorderasien“ («Ուրարտուն և Հայաստանը. լեզվական հարաբերությունները Առաջավոր Ասիայում»), ուղարկված „Das Altertum“ հանդեսին, Բեռլին:

